

НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Врз основа на член 47 став 1 точка 6 од Законот за Народната банка на Република Македонија („Службен весник на Република Македонија“ бр. 158/10, 123/12, 43/14, 153/15, 6/16 и 83/18) и член 68 став 1 точка 1 од Законот за банките („Службен весник на Република Македонија“ бр. 67/07, 90/09, 67/10, 26/13, 15/15, 153/15, 190/16, 7/19 и 101/19), Советот на Народната банка на Република Северна Македонија донесе

О Д Л У К А **за методологијата за управување со ризиците** **(„Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 113/19)**

I. ОПШТИ ОДРЕДБИ

1. Со оваа одлука се пропишува методологијата за управување со ризиците на кои е изложена банката во своето работење.

2. Според оваа одлука, под управување со ризиците се подразбира идентификување, мерење или оценка, контрола или намалување и следење на ризиците.

II. ДЕФИНИЦИИ

3. Одделни изрази употребени во оваа одлука го имаат следново значење:

3.1. Под „ризик“ се подразбира опасност одредена активност или настан да има директно негативно влијание врз солвентноста, ликвидноста и/или профитабилноста на банката, или да предизвика потешкотии во остварувањето на развојниот план и деловната политика на банката.

3.2. Под „материјални ризици“ се подразбираат ризиците коишто имаат или можат да имаат значително влијание врз работењето на банката, односно можат значително да влијаат врз солвентноста, ликвидноста и/или профитабилноста на банката, или да предизвикаат значителни потешкотии во остварувањето на развојниот план и деловната политика на банката.

3.3. Под „кредитен ризик“ се подразбира ризик од загуба за банката, поради неможноста нејзиниот клиент да ги намирува своите обврски кон неа, во договорениот износ и/или во договорените рокови.

3.4. Под „ликвидносен ризик“ се подразбира ризик од загуба што се јавува кога банката не може да обезбеди доволно парични средства за намирување на

своите обврски во рокот на нивното достасување, или може да ги обезбеди потребните средства со многу повисоки трошоци.

3.5. Под „валутен ризик“ се подразбира ризик од загуба заради промена на меѓувалутните курсеви и/или промена на вредноста на денарот во однос на вредноста на другите странски валути.

3.6. Под „пазарен ризик“ се подразбира ризик од загуба како последица на промена на цената на финансиските инструменти и стоките наменети за тргување.

3.7. Под „оперативен ризик“ се подразбира ризик од загуба, поради:

- несоодветни или слаби внатрешни процеси;
- несоодветни лица и несоодветни или слаби системи во банката;
- надворешни настани.

Оперативниот ризик го вклучува и правниот ризик, како и ризикот од перење пари и финансирање на тероризмот, ризикот од несоодветност на информативните системи и други оперативни ризици.

3.8. Под „правен ризик“ се подразбира ризик од загуба којшто произлегува од прекршувања/непочитувања на законските и подзаконските прописи, договори, пропишани практики, етички стандарди, или како последица на погрешно толкување на прописите, правилата, договорите и други правни документи.

3.9. Под „ризик од перење пари и финансирање на тероризмот“ се подразбира опасноста банката да биде злоупотребена за перење пари и финансирање на тероризам или дека одреден деловен однос, трансакција или производ ќе биде непосредно или посредно искористен за перење пари и финансирање тероризам.

3.10. Под „ризик од несоодветност на информативните системи“ се подразбира ризикот од загуба за банката поради губење, неовластено користење или нерасположливост на информациите, информативните средства и/или услугите што ги нуди банката.

3.11. Под „ризик од несоодветно однесување“ се подразбира ризикот од загуба за банката поради несоодветна понуда и продажба на производите и услугите, вклучувајќи ги и случаите на намерно или несовесно погрешно постапување со клиентите на банката.

3.12. Под „ризик од концентрација на изложеноста“ се подразбира ризик од загуба којшто произлегува од директна или индиректна изложеност на банката кон лице, дејност, географска локација, инструмент, пазар и слично.

3.13. Под „ризик од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарските активности“ се подразбира ризик од загуба којшто произлегува од неповолните промени на каматните стапки коишто влијаат на позициите во портфолиото на банкарските активности на банката.

3.14. Под „ризик на земја“ се подразбира ризик од загуба поради изложеноста на банката кон клиент од одредена земја, којшто произлегува од

регулаторните, економските, социјалните и политичките услови во земјата во која се наоѓа седиштето на клиентот.

3.15. Под „ризик од другата договорна страна“ се подразбира ризик дека другата договорна страна нема да ги намира своите парични обврски кон банката врз основа на финансиски инструменти, пред или на датумот на порамнување.

3.16. Под „репутациски ризик“ се подразбира ризик од загуба којшто произлегува од неповолните согледувања за банката од страна на клиентите, доверителите, акционерите, инвеститорите и супервизорските органи.

3.17. Под „стратегиски ризик“ се подразбира ризик од загуба којшто произлегува од промените во деловното окружување, несоодветните деловни одлуки, несоодветното спроведување на одлуките или недоволната респонзивност на банката на промените во деловното окружување, како и несоодветното спроведување на развојниот план и деловна политика.

3.18. Под „капацитет за преземање ризици“ (англ. risk capacity) се подразбира максималното ниво на ризик коешто банката може да го преземе, имајќи ги предвид солвентната и ликвидната позиција, системот за управување со ризиците и обврските кон депонентите, акционерите и другите заинтересирани лица, како и регулаторните или супервизорските барања.

3.19. Под „прифатливо ниво на ризик“ (англ. risk appetite) се подразбира збирното ниво на ризик коешто банката е подготвена да го преземе за постигнување на своите долгорочни цели, како и видовите ризици коишто е подготвена да ги преземе во рамките на својот капацитет за преземање ризици.

3.20. Под „документ за прифатливо ниво на ризик“ (англ. risk appetite statement) се подразбира формален документ донесен од надзорниот одбор на банката, во кој се наведува збирното ниво на ризик и видовите ризици коишто банката е подготвена да ги преземе или да ги избегнува за да ги постигне своите долгорочни цели.

3.21. Под „систем за управување со ризиците“ се подразбира општата рамка за прифатливото ниво на ризик (англ. risk appetite framework) којашто го опфаќа севкупниот пристап (стратегии, политики, правила, практики, контроли, процеси, системи и слично) за дефинирање, комуницирање и следење на прифатливото ниво на ризик на банката.

3.22. Под „култура на ризик“ се подразбираат пристапот, свесноста и однесувањето во банката кон преземањето и управувањето со ризиците, коишто влијаат при донесувањето одлуки поврзани со ризиците.

3.23. Под „профил на ризичност“ се подразбира квантитативен и/или квалитативен приказ на нивото на мерливите и немерливите ризици коишто ги презема банката во своето работење. Како мерливи ризици се сметаат оние ризици чиешто влијание врз солвентноста, ликвидноста и/или профитабилноста на банката може да се измери. Како немерливи ризици се сметаат ризиците чиешто влијание врз солвентноста, ликвидноста и/или профитабилноста на банката се утврдува врз основа на оцена, односно процена (на пример: стратегискиот и репутацискиот ризик).

3.24. Под „стрес-тестирање во обратна насока“ (англ. reverse stress testing) се подразбира метод на стрес-тестирање којшто поаѓа од однапред претпоставен резултат (на пример: претпоставено ниво на солвентност или ликвидност) при што се идентификуваат причините, настаните, сценаријата, промените во ризичните фактори коишто можат да доведат до таквата состојба на банката.

3.25. Под „услуга од надворешно лице“ се подразбира која било услуга, процес или активност којашто наместо банката, ја врши друго надворешно лице.

3.26. Под „значајна услуга од надворешно лице“ се подразбираат услугите, процесите или активностите што ги врши надворешно лице чиешто неизвршување или несоодветно извршување може значително да влијае врз:

- можноста банката да ги исполнува критериумите и условите за добивање на дозволата за основање и работење, во согласност со Законот за банките и подзаконските акти донесени врз основа на овој закон, како и можноста да ги исполнува регулаторните и супервизорските барања;
- нејзината профитабилност;
- непреченото извршување на финансиските активности коишто ги врши банката.

Како значајна услуга од надворешно лице треба да се сметаат и активностите за чие извршување е потребна согласност, одобрение или друг вид дозвола од надлежен орган во земјата или странство, согласно со закон.

3.27. Под „регулаторен капитал за покривање на ризиците“ се подразбира капиталот потребен за покривање на ризиците утврден согласно со регулативата на Народната банка на Република Северна Македонија (во понатамошниот текст: Народната банка) за методологијата за утврдување на адекватноста на капиталот.

3.28. Под „интерен капитал за покривање поединечен ризик“ се подразбира процена на износот на тековните и идните потреби за капитал за покривање поединечен материјален ризик на кој е или може да биде изложена банката во своето работење.

3.29. Под „вкупен интерен капитал за покривање на ризиците“ се подразбира збирот на сите интерни капитали за покривање на поединечните материјални ризици на кои е или може да биде изложена банката во своето работење.

3.30. Под „интерна ликвидност“ се подразбира процена на тековните и идните потреби на ликвидни средства и стабилни извори на средства заради покривање на ризиците врз ликвидноста на банката во нормални и вонредни услови на работење.

За сè што не е дефинирано со оваа одлука, соодветно се применува значењето на термините утврдени со Законот за банките и подзаконските акти донесени врз основа на овој закон.

III. СИСТЕМ ЗА УПРАВУВАЊЕ СО РИЗИЦИТЕ

4. Банката е должна да воспостави систем за управување со ризиците, како дел од корпоративното управување во банката. Системот за управување со

ризиците и неговиот опфат треба да бидат усогласени со развојниот план и деловната политика на банката, да им одговараат на природата, видот и обемот на финансиските активности коишто ги врши банката и треба да бидат предмет на редовно унапредување имајќи ги предвид промените во надворешното окружување, профилот на ризичност на банката, проширувањето на пазарите на кои е присутна банката и слично.

5. Системот за управување со ризиците треба да ги опфати најмалку следниве видови ризици:

- кредитниот ризик, вклучувајќи го и ризикот на земјата и ризикот на другата договорна страна;
- ликвидносниот ризик;
- валутниот ризик;
- пазарниот ризик;
- ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарските активности;
- ризикот од концентрација на изложеноста;
- оперативниот ризик.

Банката е должна во системот за управување со ризиците да ги вклучи и другите материјални ризици на кои е изложена во своето работење, а коишто не се опфатени во ставот 1 од оваа точка.

Позначајните елементи на управувањето со одделните ризици се опфатени во посебните подзаконски акти донесени врз основа на Законот за банките и во анексите коишто се составен дел на оваа одлука.

6. Системот за управување со ризиците вклучува:

- ефикасен процес на управување со ризиците којшто се заснова на документот за прифатливото ниво на ризик и воспоставената култура на ризик;
- соодветна организациска поставеност на управувањето со ризиците;
- процес на утврдување на интерниот капитал (во понатамошниот текст: ПИК) и процес на утврдување на интерната ликвидност (во понатамошниот текст: ПИЛ).

IV. ЕФИКАСЕН ПРОЦЕС НА УПРАВУВАЊЕ СО РИЗИЦИТЕ

7. Управувањето со ризиците ги опфаќа идентификувањето, мерењето или оцената, контролата или намалувањето и следењето на одделните ризици и се заснова на документот за прифатливото ниво на ризик и воспоставената култура на ризик.

Ефикасен процес на управување со ризиците подразбира донесување, воспоставување и примена најмалку на:

- политики и други интерни акти за идентификување, мерење или оцена, контрола или намалување и следење на одделните ризици;
- правила за стрес-тестирање;
- правила за воведување нов производ, активност или систем во банката;
- правила за користење услуги од надворешни лица;
- информативен систем.

Документ за прифатливото ниво на ризик

8. Документот за прифатливото ниво на ризик вклучува најмалку:
- квалитативни и/или квантитативни показатели/индикатори за изложеноста на ризици и нивните прагови;
  - интерни лимити за ограничување на изложеноста на ризици;
  - претпоставки коишто банката ги зема предвид при утврдување на прифатливото ниво на ризик;
  - начин на комуникација на утврденото прифатливо ниво на ризик со лицата вклучени во преземањето и управувањето со ризиците.

9. Праговите (англ. thresholds) на квалитативните и квантитативните показатели/индикатори од точката 8 алинеја 1 од оваа одлука го означуваат прифатливото ниво на ризик.

Заради следење и оценка на приближувањето на одреден показател/индикатор кон дефинираниот праг, банката треба да утврди и прагови за рано предупредување (англ. early warning triggers), со цел да се обезбеди навремено преземање активности од страна на органите на банката.

10. Интерните лимити за ограничување на изложеноста на ризици од точката 8 алинеја 2 од оваа одлука (во понатамошниот текст: интерни лимити) се определуваат имајќи го предвид профилот на ризичност на банката и треба да овозможат ограничување на изложеноста на ризици на банката во рамките на утврдениот капацитет за преземање ризици.

Доколку банката пропишала исклучоци во однос на дефинираните интерни лимити, и тие исклучоци треба да го имаат предвид утврдениот капацитет за преземање ризици.

11. Квалитативните и квантитативните показатели/индикатори, нивните прагови и интерните лимити можат да се определат за активата пондерирана според ризиците, очекуваните загуби, квалитетот на активата, приходите, сопствените средства, ликвидните средства, одредено портфолио, конкретна трансакција, лице или слично.

12. Во рамките на своите интерни акти банката е должна да воспостави процедури за постапување во случај на надминување на праговите на квалитативните и квантитативните показатели/индикатори и интерните лимити, коишто ги дефинираат најмалку: линиите на известување, опфатот и временската рамка на известувањето, можните активности коишто би се преземале заради отстранување на надминувањето и организациските единици или органите надлежни за нивно преземање.

Покрај елементите од ставот 1 од оваа точка, процедурата за постапување во случај на надминување на интерните лимити задолжително вклучува и:

- постапка на одлучување при надминувањето на дефинираните интерни лимити,
- пропишување на евентуалните исклучоци во однос на дефинираните интерни лимити и одговорност за одлучување за примена на тие исклучоци,

- дефинирање на одговорноста на функцијата за управување со ризиците, членот на управниот одбор којшто е одговорен за следење на извршувањето на функцијата за управување со ризиците (доколку банката назначила ваков член на управниот одбор), Одборот за управување со ризиците и/или Надзорниот одбор, при надминувањето на дефинираните интерни лимити и при одлучувањето за примена на евентуалните исклучоци.

13. Дефинираните квалитативни и/или квантитативни показатели/индикатори, нивните прагови и интерните лимити се определуваат врз основа на податоците и информациите од соодветните организациски единици во банката, при што се имаат предвид и резултатите од спроведените редовни стрес-тестови, вклучувајќи ги стрес-тестовите коишто се изработуваат за потребите на ПИК, ПИЛ и планот за опоравување.

14. Банката е должна најмалку еднаш годишно, или при значајна промена во системот за управување со ризиците, да ја испита потребата од ревидирање на документот за прифатливото ниво на ризик и доколку има потреба да изврши негово ревидирање.

Култура на ризик

15. Во рамките на воспоставената корпоративна култура и вредности, банката треба да воспостави и да спроведува соодветна култура на ризик, заснована на принципи и очекувања за одговорно и етичко однесување при преземањето ризици во рамките на сите активности во банката.

Банката треба да обезбеди јасно споделување (обуки и слично) на корпоративните вредности и на целите на воспоставениот систем за управување со ризиците, во обем и детали коишто нема да ја нарушат тајноста на чувствителните информации, а ќе овозможат да се создаде и да се одржува свесноста на органите и вработените за ризиците и за нивните овластувања и одговорности при преземањето и управувањето со ризиците.

Културата на ризик подразбира и отворена комуникација помеѓу надзорниот одбор, управниот одбор и лицата надлежни за функциите на контрола пред носењето одлуки поврзани со управувањето со ризиците, со цел функциите на контрола да ги извршуваат ефикасно своите надлежности.

Културата на ризик ги опфаќа најмалку следниве елементи:

- јасни линии на одговорност при преземањето и управувањето со ризиците, имајќи ги предвид одредбите од главата V од оваа одлука;
- ефикасен информативен систем (систем за известување), имајќи ги предвид одредбите од точката 28 од оваа одлука, и промовирање отворена комуникација во процесот на одлучување;
- политика за наградување со која се постигнува усогласување на преземањето ризици со профилот на ризичност и долгорочните цели на банката.

Политики за управување со ризиците и други интерни акти (правила, процедури и слично)

16. Банката треба да донесе политики и други интерни акти за управување со ризиците коишто треба да овозможат идентификување, мерење или оцена, контрола или намалување и следење на одделните ризици, согласно со одредбите на оваа одлука и одредбите содржани во подзаконските акти за управување со одделни видови ризици, донесени врз основа на Законот за банките.

Правила за стрес-тестирање

17. Банката е должна да врши стрес-тестирање, согласно со одредбите на оваа одлука и одредбите содржани во подзаконските акти за управување со одделни видови ризици, донесени врз основа на Законот за банките.

Банката го врши стрес-тестирањето од ставот 1 од оваа точка, најмалку со состојба на крајот на годината.

18. Стрес-тестирањето се врши заради оцена на потенцијалното влијание на еден или повеќе внатрешни или надворешни фактори на ризик врз вредноста на средствата и обврските на банката, односно врз сопствените средства, адекватноста на капиталот, профитабилноста и ликвидноста.

19. Стрес-тестирањето коешто го врши банката треба да одговара на природата, видот и обемот на финансиските активности коишто ги врши или ќе ги врши и да ги опфати сите материјални ризици на кои е или ќе биде изложена, вклучувајќи го и евентуалното меѓусебно влијание на одделните ризици.

Од стрес-тестирањето може да биде исклучен дел од ризиците од точката 5 став 1 од оваа одлука, доколку банката смета дека тие ризици не се материјални за нејзиното работење. Банката е должна да има пишан документ што ќе ги содржи причините поради кои одделните ризици не се вклучени во стрес-тестирањето.

20. Стрес-тестирањето се темели врз избор на екстремни и теоретски остварливи симулации и/или сценарија коишто може да бидат специфични за банката (внатрешни фактори) и оние коишто може да произлезат од условите во кои работи банката (надворешни фактори).

Стрес-тестирањето може да ги вклучи: ефектите од влошување на дел или на целото кредитно портфолио на банката, ефектите од промена на каматните стапки на финансиските пазари, ефектите од промена на меѓувалутните курсеви и вредноста на денарот во однос на странските валути, ефектите од промена на цените на останатите финансиски инструменти, ефектите од промени на БДП, инфлацијата, вработеноста, промените во политичките фактори и слично.

Во зависност од природата, видот и обемот на финансиските активности коишто ги врши или ќе ги врши банката, стрес-тестирањето треба да ја опфати поврзаноста меѓу макроекономските фактори (на пример: БДП, девизниот курс, нивото на каматните стапки, странските инвестиции, извозот и слично) и мерилата за ризик на банката (на пример: стапката на нефункционални кредити, отворената девизна позиција, економската вредност на портфолиото на банкарски активности, стапките на ликвидност, стапките на поврат на активата и капиталот и слично).

Освен стрес-тестирањето со примена на одделните симулации и/или сценарија, банката врши тестирање со примена на комбинација од повеќе симулации и/или сценарија (на пример: промена на валутната структура на кредитното портфолио на банките, влошување на квалитетот на кредитното портфолио, промена на меѓувалутните курсеви и вредноста на денарот во однос на странските валути, промена на каматните стапки на финансиските пазари и слично), како и тестирање на ефектите од нарушената репутација на банката врз ликвидноста и солвентноста на банката (значајни одливи на депозити, несоодветна ликвидност или солвентност и слично).

Стрес-тестирањето опфаќа различни техники, методи и постапки за проценка на потенцијалното влијание на еден или повеќе екстремни и теоретски остварливи шокови, врз солвентноста, профитабилноста и/или ликвидноста на банката. Заради определување на капацитетот за преземање ризици, банката е должна да спроведува и стрес-тестирање во обратна насока.

21. Банката е должна во своите интерни акти да ги определи надлежностите на одделните органи, организациски единици или лица за спроведување на стрес-тестирањето и за одлучување, спроведување и следење на активностите преземени врз основа на стрес-тестирањето и за дефинирање на техниките, методите и претпоставките коишто се користат при стрес-тестирањето, како и да го определи начинот на известување во врска со резултатите од тестирањето.

22. Банката е должна да врши ревидирање на претпоставките коишто ги користи при стрес-тестирањето, да ги документира добиените резултати, како и да ги документира активностите коишто биле преземени од страна на соодветните органи врз основа на тие резултати, вклучувајќи ги и активностите поврзани со ПИК и ПИЛ.

Без разлика на целта поради која се врши стрес-тестирањето (редовно стрес-тестирање, дел од ПИК или ПИЛ, дел од планот за опоравување и слично), резултатите од стрес-тестирањето треба да поттикнат преземање соодветни активности од страна на органите на банката, поврзани со елементите на системот за управување со ризиците (на пример: ревидирање на дефинираните прагови и интерни лимити, зајакнување на системот на внатрешна контрола, зајакнување на системот за известување, промени во политиката на цени и слично).

Воведување нов производ, активност или систем во банката

23. Банката е должна да има интерни акти со кои се дефинира:
- што се подразбира под нов производ, активност или систем, што треба да вклучи и значителна промена на постоен производ, активност или систем;
  - кои се правилата и постапките за воведување нов производ, активност или систем;
  - начинот на утврдување на цената на новиот производ (каматна стапка, провизија или друг сличен надместок);
  - кои се овластувањата и одговорностите при воведувањето и одобрувањето нов производ, активност или систем.

Под воведување нов производ, активност или систем се подразбира и воведувањето нова услуга, процес, канал на дистрибуција и слично, вклучувајќи и нивна значителна промена.

Пред воведувањето нов производ, активност или систем, функцијата за управување со ризиците е должна да изврши анализа којашто вклучува:

- опис на ризиците коишто произлегуваат од воведувањето нов производ, активност или систем;
- анализа на влијанието на новиот производ, активност или систем врз прифатливото ниво на ризик, профилот на ризичност на банката и доколку е мерливо, врз профитабилноста на банката;
- анализа на влијанието на новиот производ, активност или систем врз процесот на управување со ризиците;
- анализа на потребните измени во системот на внатрешна контрола заради следење на ризиците поврзани со новиот производ, активност или систем;
- анализа на начинот на утврдување и висината на цената на новиот производ.

При воведувањето нов производ, активност или систем во банката треба да се вклучат соодветните лица/организациските делови во банката од различни области (на пример: право, сметководство, сигурноста на информативниот систем, усогласеност на работењето на банката со прописите и слично).

Новиот производ, активност или систем за кои, преку анализата од ставот 3 од оваа точка, ќе се оцени дека може да имаат значително влијание врз прифатливото ниво на ризик и профилот на ризичност на банката, се одобруваат од надзорниот одбор.

Користење услуги од надворешни лица

24. Банката којашто користи услуги од надворешни лица е должна да има политика за користење услуги од надворешни лица. Оваа политика ги вклучува најмалку следниве елементи:

- основни принципи и насоки за управување со ризиците коишто произлегуваат од користењето услуги од надворешни лица;
- критериуми за дефинирање значајни услуги од надворешни лица;
- начин на избор на надворешните лица;
- начин на проверка на квалитетот на услугите коишто ги нудат надворешните лица и услови за ефикасно следење на нивното работење, вклучувајќи и следење на работењето на лица коишто надворешното лице ги користи при вршењето на услугите за банката;
- начин на обезбедување непрекинатоство во извршувањето на услугите коишто се користат од надворешните лица, а коишто се значајни за работењето на банката;
- дефинирање мерки во случај на прекинување на договорниот однос со надворешното лице;
- правила и активности за замена на надворешното лице (англ. exit strategy).

25. Банката е должна да обезбеди точно дефинирање на одредбите од договорот со надворешното лице, коишто ќе овозможат јасно разграничување на правата и обврските помеѓу банката и надворешното лице, како и:

- клаузула за можност за предвременно раскинување на договорот на барање на банката;
- одредби за заштита на тајноста на податоците на банката;
- одредби за обезбедување усогласеност на работењето на надворешното лице со соодветните прописи и/или стандарди;
- одредби со кои на банката ѝ се овозможува непречен пристап и можност за контрола на просториите и податоците на надворешното лице, коишто се однесуваат на услугата којашто надворешното лице ја врши за банката.

Одредбите од ставот 1 од оваа точка се однесуваат и на лицата коишто надворешното лице ги користи при вршењето на услугите за банката.

26. Банката не смее да склучува договори со надворешни лица коишто го отежнуваат извршувањето ефикасна супервизија, вклучувајќи го и преземањето корективни мерки од страна на Народната банка.

27. Банката не може да го пренесе извршувањето на функциите на контрола на надворешни лица.

Информативен систем (систем за известување)

28. Банката е должна да воспостави информативен систем којшто ќе овозможи соодветно мерење или оцена на ризиците, воспоставување на ПИК и ПИЛ, како и соодветно и навремено известување на вработените вклучени во преземањето и управувањето со ризиците и органите на банката за профилот на ризичност на банката и за резултатите од воспоставените ПИК и ПИЛ, како основа за носење соодветни деловни одлуки.

Извештаите за ризиците ги исполнуваат најмалку следниве услови:

- да бидат транспарентни – да содржат јасни, разбирливи и прецизни податоци во врска со ризиците;
- да бидат целосни – да обезбедуваат доволно податоци за сите материјални ризици и да овозможуваат сеопфатна анализа и оценка на изложеноста на банката на ризици;
- да бидат корисни – да ги содржат најважните податоци во врска со ризиците;
- да бидат споредливи со претходните извештаи – извештаите да се карактеризираат со најголема можна воедначеност, во зависност од податоците коишто ги содржат;
- да овозможат следење на спроведувањето на документот за прифатливото ниво на ризик, вклучувајќи и следење на одделните квалитативни и квантитативни показатели, нивните прагови, интерните лимити, надминувањата на праговите и интерните лимити, како и следење на одобрените исклучоци;
- да бидат навремени – да обезбедуваат навремено донесување одлуки во врска со преземањето и управувањето со ризиците.

29. Извештаите за ПИК ги содржат најмалку следниве информации и податоци:

- опис на пристапите користени за утврдување на интерниот капитал и на разликите во однос на пристапите пропишани со регулативата на Народната банка за методологијата за утврдување на адекватноста на капиталот;
- опис на стрес-тестирањето коешто банката го има предвид при ПИК и опис на неговите резултати;
- износ на интерниот капитал за покривање на поединечен ризик и на вкупниот интерен капитал и на тековните и идните потреби на сопствени средства;
- преземените активности за достигнување/одржување на потребното ниво на сопствени средства и/или адекватност на капиталот.

30. Извештаите за ПИЛ ги содржат најмалку следниве информации и податоци:

- опис на критериумите за идентификување на материјалните ризици коишто имаат влијание врз ликвидноста на банката;
- опис на методологијата за мерење или оцена на ризиците коишто имаат влијание врз ликвидноста на банката;
- опис на стрес-тестирањето коешто банката го има предвид при ПИЛ и опис на неговите резултати;
- интерната ликвидност, и
- преземени активности за достигнување/одржување на потребната интерна ликвидност, вклучувајќи и тековно и потенцијално користење средства од Народната банка.

V. ОРГАНИЗАЦИСКА ПОСТАВЕНОСТ ЗА УПРАВУВАЊЕ СО РИЗИЦИТЕ

31. Организациската поставеност за управување со ризиците се состои од јасна организациска структура и ефикасен систем на внатрешна контрола, согласно со регулативата на Народната банка за правилата за добро корпоративно управување.

32. Банката е должна да воспостави организациска структура во која е обезбедено разграничување на надлежностите и одговорностите помеѓу лицата и организациските единици коишто вршат активности поврзани со преземањето на ризиците, од една страна и лицата и организациските единици коишто вршат активности поврзани со управувањето со ризиците, од друга страна.

33. Банката е должна со интерен акт јасно да ги дефинира надлежностите на надзорниот одбор, одборот за управување со ризиците и управниот одбор на банката во управувањето со ризиците, како и нивната соработка и размена на информации при управувањето со ризиците. Притоа, банката треба да ги има предвид надлежностите, одговорностите и заемните односи на овие органи, определени во Законот за банките и регулативата на Народната банка за правилата за добро корпоративно управување и да го земе предвид опфатот на системот за управување со ризиците од главата III од оваа одлука.

34. Доколку банката назначила член на управниот одбор којшто е одговорен за следење на извршувањето на функцијата за управување со ризиците, тој треба да биде целосно независен во следењето на извршувањето на функцијата за

управување со ризиците и не треба да биде директно надлежен за активности коишто претставуваат преземање ризик. Ова лице треба да има пристап до сите информации потребни за ефикасно вршење на своите надлежности.

35. Лицето/организациската единица надлежно/а за управување со ризиците (функција за управување со ризиците) се грижи за спроведување и/или координирање на активностите и процесите поврзани со:

- идентификување, мерење или оценка, контролирање или намалување и следење на ризиците коишто се во нејзина надлежност;
- спроведување на политиките и интерните акти за идентификување, мерење или оценка, контрола или намалување и следење на ризиците;
- редовно следење на интерните лимити, како и на регулаторните и супервизорските лимити на изложеност;
- утврдување и редовно ревидирање на профилот на ризичност на банката во согласност со капацитетот за преземање ризик и утврденото прифатливо ниво на ризик;
- утврдување на нивото на вкупниот интерен капитал за покривање на ризиците и интерната ликвидност;
- разгледување на резултатите од извршеното стрес-тестирање;
- редовно известување на надзорниот одбор, одборот за управување со ризиците, одборот за ревизија и останатите органи на банката за изложеноста на банката на одделните ризици и за резултатите од извршеното стрес-тестирање;
- следење на усогласеноста на одлуките коишто ги носат организациските единици надлежни за преземање на ризиците со прифатливото ниво на ризик и известување на надзорниот одбор, управниот одбор и одборот за управување со ризиците;
- следење на воспоставените квалитативни и квантитативни показатели/индикатори и нивните прагови;
- следење на праговите за рано предупредување;
- предлагање мерки за унапредување на системот за управување со ризиците;
- независна оценка на причините за непостапувањето согласно со политиките, процедурите или дефинираните интерни лимити, предлагање мерки за отстранување на причините за непостапувањето и соодветно известување на одговорните лица на организациските единици коишто преземаат ризици, како и на надзорниот одбор, управниот одбор и одборот за управување со ризиците.

Банката треба да обезбеди независност и соодветна организациска поставеност на функцијата за управување со ризиците, што ќе овозможи нејзина вклученост во донесувањето одлуки поврзани со управувањето со ризиците, пристап до вработените и до органите на банката и добивање на сите потребни информации за ефикасно извршување на нејзините надлежности.

Функцијата за управување со ризиците треба да ја вршат лица коишто имаат соодветно знаење во преземањето и/или управувањето со ризиците, како и познавање на производите и услугите коишто ги нуди банката и на пазарот на кој тие се нудат.

36. Службата за внатрешна ревизија на банката е должна да изврши ревизија на функционирањето на системот за управување со ризиците, согласно со годишниот план за внатрешна ревизија.

37. Надлежностите на Одборот за ревизија, на лицата надлежни за функциите на контрола и на одговорното лице за сигурноста на информативниот систем од аспект на процесот на управување со ризиците се определени со Законот за банките и со подзаконските акти донесени врз основа на овој закон.

VI. ПРОЦЕС НА УТВРДУВАЊЕ НА ИНТЕРНИОТ КАПИТАЛ (ПИК) И ПРОЦЕС НА УТВРДУВАЊЕ НА ИНТЕРНАТА ЛИКВИДНОСТ (ПИЛ)

38. Банката е должна да воспостави ПИК и ПИЛ коишто ќе обезбедат:
- идентификување, мерење или оценка на материјалните ризици;
  - соодветно ниво на капитал и ликвидност во однос на прифатливото ниво на ризик и профилот на ризичност на банката, преку утврдување на вкупниот интерен капитал за покривање на ризиците, односно на интерната ликвидност;
  - натамошно унапредување на системот за управување со ризиците.

ПИК И ПИЛ треба да бидат соодветни на природата, видот и обемот на финансиските активности на банката, нејзиниот систем за управување со ризиците и нејзиниот профил на ризичност. ПИК и ПИЛ треба да го опфатат влијанието на деловниот циклус, факторите од окружувањето коишто можат негативно да влијаат врз соодветноста на капиталот и ликвидноста, развојниот план и деловната политика на банката и нивната зависност од макроекономските фактори, како и резултатите од спроведените стрес-тестирања.

- Банката е должна да ги користи резултатите од ПИК и ПИЛ најмалку при:
- дефинирање и следење на спроведувањето на развојниот план и деловната политика и културата на ризик во банката;
  - дефинирање на документот за прифатливото ниво на ризик, особено при утврдувањето на квантитативните и квалитативните показатели/индикатори и нивните прагови и интерните лимити;
  - донесување значајни деловни одлуки (на пример: при воведување нов производ, активност или систем, влез на нови пазари и слично).

Обезбедувањето соодветен интерен капитал, односно интерна ликвидност, согласно со ПИК и ПИЛ, не може да се смета како соодветна замена за слаб и неефикасен систем за управување со ризиците.

39. Службата за внатрешна ревизија е должна да врши ревизија на ПИК и ПИЛ, на нивното спроведување, како и на спроведувањето на мерките преземени врз основа на резултатите на ПИК и ПИЛ, согласно со годишниот план за внатрешна ревизија.

40. Банката којашто изработува план за опоравување е должна да ги има предвид активностите, показателите и процедурите дефинирани во ПИК и ПИЛ.

41. Банката е должна да обезбеди документираност на ПИК и ПИЛ и соодветни образложенија за опфатот, методологиите и постапките што се користат

во ПИК и ПИЛ, вклучувајќи и документирање на причините за (не)идентификување на материјалните ризици.

ПИК и ПИЛ треба да се јасни и разбирливи, со што ќе се обезбеди нивна единствена примена од страна на сите лица вклучени во нивното спроведување и оцена на нивната соодветност од страна на Народната банка.

Процес на утврдување на интерниот капитал

42. Банката е должна да спроведува ПИК и да го утврдува вкупниот интерен капитал за покривање на ризиците најмалку еднаш годишно и при секоја значајна промена во профилот на ризичност.

Вкупниот интерен капитал за покривање на ризиците е најмалку еднаков на регулаторниот капитал за покривање на ризиците, а треба да е повисок од регулаторниот капитал доколку банката утврди дека е потребно:

- повисоко ниво на интерен капитал за покривање на поединечните ризици опфатени со регулативата на Народната банка за методологијата за утврдување на адекватноста на капиталот, во споредба со нивото на капитал утврдено согласно со таа методологија;
- дополнителен интерен капитал за покривање на останатите материјални ризици коишто не се опфатени со регулативата на Народната банка за методологијата за утврдување на адекватноста на капиталот.

Во случаите од ставот 2 од оваа точка, банката е должна да обезбеди исполнување и одржување на вкупниот интерен капитал за покривање на ризиците со соодветно ниво на сопствени средства.

При воспоставувањето, спроведувањето и документирањето на ПИК, банката ги следи насоките дадени во анексот бр. 8 од оваа одлука.

Процес на утврдување на интерната ликвидност

43. Банката е должна да спроведува ПИЛ и да ја утврди интерната ликвидност најмалку еднаш годишно, како и при значајна промена во профилот на ризичност или при значајни промени заради присуство на нови пазари, воведување нови производи и услуги и слично.

Интерната ликвидност треба да ѝ овозможи на банката непречено исполнување на своите обврски во рокот на нивното достасување и покривање на потребите за ликвидност, во нормални и вонредни услови на работење.

Во своите интерни акти банката е должна да го опфати начинот на користење средства од Народната банка, со јасно разграничување помеѓу користењето средства во нормални услови и потенцијалното користење средства во вонредни услови.

При воспоставувањето и документирањето на ПИЛ, банката ги следи насоките дадени во анексот бр. 9 од оваа одлука.

ПИК и ПИЛ на консолидирана основа

44. Банка којашто е подредено лице во банкарска група и не е предмет на консолидирана супервизија, не е должна да воспостави ПИК и ПИЛ, но е должна на банката којашто е предмет на консолидирана супервизија да ѝ ги обезбеди сите потребни податоци и информации заради утврдување на вкупниот интересен капитал за покривање на ризиците на банкарската група, како и сите други податоци и информации потребни за утврдување на интерната ликвидност на банкарската група.

Банката којашто е предмет на консолидирана супервизија е должна да воспостави ПИК и ПИЛ на поединечна и на консолидирана основа.

VII. ИЗВЕСТУВАЊЕ НА НАРОДНАТА БАНКА

45. Банката е должна да го достави до Народната банка документот за прифатливото ниво на ризик од точката 8 од оваа одлука, во рок од десет дена по неговото донесување, односно ревидирање.

46. Банката е должна да ја достави анализата од точката 23 став 3 од оваа одлука, до Народната банка, во рок од десет дена по воведувањето на новиот производ, активност или систем.

47. Банката е должна да ја извести Народната банка за резултатите од стрес-тестирањето со состојба на крајот на годината од точката 17 став 2 од оваа одлука, најдоцна до 31 мај во следната година.

Доколку банката извршила стрес-тестирање со состојба и на друг датум различен од датумот од точката 17 став 2 од оваа одлука, должна е да ја извести Народната банка за добиените резултати, во рок од 30 дена по извршеното стрес-тестирање.

48. Банката е должна да ја извести Народната банка за резултатите од ПИК и ПИЛ и да ги достави Извештајот за ПИК и Извештајот за ПИЛ од главата VI и анексите бр. 8 и 9 од оваа одлука, најдоцна до 31 мај во годината на која се однесуваат извештаите.

Заедно со извештаите од ставот 1 од оваа точка, банката е должна да достави до Народната банка и:

- опис на деловниот модел на банката, вклучително и идентификување на основните деловни линии, пазари, подружници и/или филијали на банката;
- опис на организациската структура за управување со ризиците;
- опис на рамката за стрес-тестирање којашто ја применува банката, со посебен акцент на стрес-тестовите спроведени за потребите на ПИК и ПИЛ;
- збиен преглед на сите интерни акти коишто се однесуваат на изработката, спроведувањето, ажурирањето и следењето на ПИК и ПИЛ, вклучувајќи ги и интерните акти во кои се определува начинот на идентификување на материјалните ризици за потребите на ПИК и ПИЛ;
- износ на остварената загуба во претходната година како резултат на изложеноста на оперативен ризик, заедно со опис на настаните коишто банката ги смета за изложеност на оперативен ризик и наведување на

начинот на определување значителен настан и значителна загуба од оперативен ризик;

- преглед на сите промени направени во ПИК и ПИЛ во однос на претходната година (промена во пристапот/методологијата, промена во елементите на пристапот и слично), како и на сите промени во интерните акти коишто се од значење за ПИК и ПИЛ, направени во однос на претходната година;
- збиен преглед на главните заклучоци од спроведените ПИК и ПИЛ, особено во однос на утврдената потреба за промени во ПИК и/или ПИЛ, како и во однос на планираните промени во деловниот модел и/или одделните елементи на системот за управување со ризиците, како резултат на спроведените ПИК и ПИЛ;
- која било друга информација којашто банката смета дека е од значење за спроведувањето и резултатите на ПИК и ПИЛ.

По исклучок на ставот 1 од оваа точка, банката којашто е предмет на консолидирана супервизија е должна да ги достави Извештајот за ПИК и Извештајот за ПИЛ, во рок од 30 дена по истекот на рокот од ставот 1 од оваа точка.

Доколку банката, заради значајна промена во профилот на ризичност или на барање на Народната банка, спровела ПИК и/или ПИЛ во текот на годината, должна е да ги достави Извештајот за ПИК и/или Извештајот за ПИЛ, во рок од 30 дена по завршувањето на целиот процес.

49. Банката е должна да ја извести Народната банка за секој значителен штетен настан и/или значителна загуба од оперативен ризик, со опис на значителниот настан/значителната загуба, во рок од петнаесет дена од денот на откривањето на штетниот настан, односно загубата.

50. Банката е должна да ја извести Народната банка за склучувањето договор за користење значајна услуга од надворешно лице, во рок од десет дена од склучувањето на договорот.

Заедно со известувањето од ставот 1 од оваа точка, банката доставува и образложение за видот на услугата којашто ќе ја врши надворешното лице, критериумите врз основа на кои е утврдено дека станува збор за значајна услуга, временскиот период за кој е склучен договорот, како и други информации коишто банката смета дека се значајни за користењето услуга од надворешното лице.

VIII. ПРЕОДНИ И ЗАВРШНИ ОДРЕДБИ

51. Одредбите од оваа одлука што се однесуваат на банките соодветно се применуваат и на филијалите на странските банки и на штедилниците, во согласност со Законот за банките и подзаконските акти донесени врз основа на овој Закон.

По исклучок на ставот 1 од оваа точка, банка којшто е подредено лице во банкарска група и не е предмет на консолидирана супервизија, филијалите на странски банки и штедилниците не се должни да ги применуваат одредбите од главата VI, анексот бр. 8 и анексот бр. 9 од оваа одлука.

52. На денот на отпочнување со примената на оваа одлука, престанува да важи Одлуката за управување со ризиците („Службен весник на Република Македонија“ бр. 42/11 и 165/12).

53. Оваа одлука стапува во сила осмиот ден од денот на објавувањето во „Службен весник на Република Македонија“, а ќе почне да се применува од 31 декември 2019 година.

О бр. 02-15/VI-1/2019
30 мај 2019 година
Скопје

Гувернер
и претседавач
на Советот на Народната банка
на Република Северна Македонија
д-р Анита Ангеловска-Бежоска

Прилози:

- Анекс бр. 1 – Основни принципи за управување со ризикот од концентрација на изложеноста
- Анекс бр. 2 – Основни принципи за управување со ризикот на земја
- Анекс бр. 3 – Основни принципи за управување со ризикот од друга договорна страна
- Анекс бр. 4 – Основни принципи за управување со стратегискиот ризик
- Анекс бр. 5 – Основни принципи за управување со репутацискиот ризик
- Анекс бр. 6 – Основни принципи за управување со оперативниот ризик
- Анекс бр. 7 – Основни принципи за управување со пазарниот ризик
- Анекс бр. 8 – Основни принципи на процесот на утврдување на интерниот капитал
- Анекс бр. 9 – Основни принципи на процесот на утврдување на интерната ликвидност

АНЕКС БР. 1

Основни принципи за управување со ризикот од концентрација на изложеноста

1. Банката е должна да воспостави политика за управување со ризикот од концентрација на изложеноста. Во зависност од карактеристиките на изложеностите на банката кај кои е присутен ризикот од концентрација, политиката ги содржи најмалку следниве елементи:
  - дефинирање на ризикот од концентрација на изложеноста;
  - мерење на ризикот од концентрација на изложеноста (на пример: кон поединечно лице и концентрација по дејност), преку користење соодветни интерни методи (на пример: Херфиндал-Хиршмановиот индекс);
  - систем за идентификување поврзани лица и лица поврзани со банката;
  - мерење на ризикот од концентрација во портфолиото за тргување;
  - дефинирање интерни лимити (на пример: по лице, дејност, валута, финансиски инструмент, работодавач, географски регион, вид на обезбедување и слично);
  - евентуални исклучоци во однос на дефинираните интерни лимити и одговорност за одлучување за примена на тие исклучоци;
  - начин на вршење стрес-тестирање на ризикот од концентрацијата по лице, дејност, производ, географски регион, вид на обезбедување и слично, заради процена на можните загуби во случај на материјализација на овој ризик.

Политиката за управување со ризикот од концентрација од ставот 1 од оваа точка може да биде посебен документ или да е составен дел на друга политика или друг интерен акт на банката.

2. За потребите на политиката од точката 1 од овој анекс, банката воспоставува информативен систем, којшто обезбедува податоци и извештаи за концентрацијата на изложеноста на банката по:
  - поединечно лице и лицата поврзани со него;
  - кредитен или друг вид производ/услуга на банката;
  - дејност;
  - финансиски инструмент;
  - географски регион;
  - вид на обезбедување;
  - валута и слично.

АНЕКС БР. 2

Основни принципи за управување со ризикот на земја

1. Банката е должна да воспостави политика за управување со ризикот на земјата.
2. Во зависност од висината и карактеристиките на изложеностите на банката кон одделни земји, политиката од точката 1 од овој анекс содржи најмалку:
  - дефинирање на изложеноста на ризик на земја;
  - поставување интерни лимити по одделни земји;
  - евентуални исклучоци во однос на дефинираните интерни лимити и одговорност за одлучување за примена на тие исклучоци;
  - дефинирање листа на земји кон кои банката не смее да има изложеност;
  - начин на мерење на загубите од ризикот на земја;
  - дефинирање систем за следење на изложеноста по одделна земја, како и начин на информирање на одборот за управување со ризикот, управниот одбор и надзорниот одбор на банката.

Политиката за управување со ризикот на земјата од ставот 1 од оваа точка може да биде посебен документ или да е составен дел на политиката за управување со кредитниот ризик.

3. При утврдувањето на очекуваната кредитна загуба, односно на исправката на вредноста и посебната резерва од ризикот на одделна земја, банката може да користи податоци од странски извор (на пример: меѓународни агенции за кредитен рејтинг) или домашен извор (на пример: специјализирани институции за оценка на ризикот на земјата), или да воспостави сопствен систем за мерење на ризикот на земја.
4. Во зависност од висината и карактеристиките на изложеностите на банката кон одделни земји, банката е должна да врши стрес-тестирање на изложеноста кон одделна земја и на вкупната изложеност на банката на ризикот на земја, имајќи ги предвид и макроекономските, политичките и другите фактори присутни во соодветната земја.
5. Банката воспоставува информативен систем којшто обезбедува податоци и извештаи за: изложеноста кон одделна земја и вкупната изложеност на банката на ризикот на земја, секторска, валутна и рочна структура на изложеноста кон одделна земја и на вкупната изложеност на банката на ризикот на земја, висината на очекуваната кредитна загуба, односно на исправката на вредноста и посебната резерва којашто произлегува од изложеноста кон одделна земја, како и од вкупната изложеност на банката на ризикот на земја.

АНЕКС БР. 3

Основни принципи за управување со ризикот од друга договорна страна

1. Банката е должна да воспостави политика за управување со ризикот од друга договорна страна, којашто содржи најмалку:
  - дефинирање на финансиските инструменти коишто можат да ја изложат банката на ризик од друга договорна страна;
  - начинот на утврдување на изложеноста на ризикот од друга договорна страна;
  - начин на следење на ризикот од друга договорна страна;
  - начин на информирање на одборот за управување со ризиците, управниот одбор и надзорниот одбор во банката;
  - дефинирање интерни лимити;
  - евентуални исклучоци во однос на дефинираните интерни лимити и одговорност за одлучување за примена на тие исклучоци.

Политиката за управување со ризикот на друга договорна страна од ставот 1 од оваа точка може да биде посебен документ или да е составен дел на политиката за управување со кредитниот ризик.

2. Банката воспоставува информативен систем којшто обезбедува податоци и извештаи за: изложеноста на ризикот од друга договорна страна по одделни финансиски инструменти, како и за вкупната изложеност на банката на ризикот од другата договорна страна.

АНЕКС БР. 4

Основни принципи за управување со стратегискиот ризик

1. Банката е должна да воспостави политика за управување со стратегискиот ризик, којашто содржи најмалку:
  - дефиниција на стратегискиот ризик;
  - извори на стратегискиот ризик (надворешни и внатрешни);
  - инструменти/фактори за намалување на стратегискиот ризик;
  - начин на управување со стратегискиот ризик;

Надворешните извори на стратегискиот ризик се оние на кои банката не може да влијае или може ограничено да влијае, како што се: конкуренцијата, промените во информациската технологија, промените во регулативата (прудентна, даночна и слично). Внатрешните извори на стратегискиот ризик се оние коишто банката може да ги контролира, но можат да имаат влијание врз остварувањето на нејзините долгорочни цели, како што се: организациската поставеност, работните процеси и процедури, вработените, информациите, информациската технологија и слично.

Како фактори за намалување на стратегискиот ризик се сметаат: изборот на соодветни членови на надзорниот и управниот одбор, воспоставувањето соодветни долгорочни цели, изборот на вработени со соодветна стручност и знаење и нивна постојана обука, ефикасен систем на управување со ризиците, соодветен пристап до информации и слично.

2. Надзорниот одбор е должен да донесе развоен план и деловна политика.

Развојниот план и деловната политика на банката треба да се усогласени и да одговараат на природата, видот и обемот на финансиските активности коишто ги врши и коишто планира да ги врши банката, прифатливото ниво на ризик, на деловното и макроекономското окружување во кое работи, како и да ги имаат предвид развојниот план и деловната политика на групата на која ѝ припаѓа банката (доколку банката е член на група со седиште во земјата или во странство).

3. Развојниот план се однесува најмалку на период од три години и треба да биде во согласност со долгорочните цели на банката.
4. Деловната политика на банката треба да биде во согласност со развојниот план и треба да ги опфаќа сите деловни процеси на банката.
5. Банката е должна најмалку на годишна основа да ја оцени потребата од ревидирање на развојниот план, како и да го следи исполнувањето на развојниот план и на деловната политика.

При изработката и ревидирањето на развојниот план и деловната политика банката е должна да ги има предвид анализите за тековното и претпоставките за идното макроекономско окружување, пазарните движења, конкуренцијата, регулаторното окружување, финансискиот план и проекциите на финансиските извештаи, новите производи и услуги коишто ќе ги нуди, човечките и техничките ресурси на банката и слично.

6. Банката воспоставува информативен систем којшто обезбедува податоци и извештаи за показателите врз основа на кои банката ја следи изложеноста на стратегискиот ризик, вклучувајќи и значајни промени во тие показатели коишто укажуваат на промени во профилот на ризичност на банката.

АНЕКС БР. 5

Основни принципи за управување со репутацискиот ризик

1. Банката е должна да го утврдува и да го следи можното влијание на (не)остварувањето на развојниот план и деловната политика и непочитувањето на корпоративната култура и вредности и на културата на ризик врз нејзината репутација.
2. Банката воспоставува и применува строги процедури за заштита на тајноста на податоците за своите клиенти, во согласност со Законот за банките и другите прописи со кои се регулира тајноста на податоците.
3. Банката воспоставува интерен акт за постапување по поплаките од страна на клиентите и обезбедува негова соодветна примена. Во интерниот акт банката го определува лицето или организациската единица кое/којашто е должен/должна на редовна основа да изготвува Извештај за добиените поплаки и постапувањето во врска со нив, којшто се доставува до одборот за управување со ризиците. Функцијата за контрола на усогласеноста со прописите ги следи поплаките од клиентите на банката и учествува во активностите за постапување по поплаките.
4. Банката воспоставува и применува интерен акт за навремено и точно известување на регулаторните, супервизорските и на другите органи, согласно со прописите (Народната банка, Управата за јавни приходи и слично).
5. Надзорниот и управниот одбор на банката се должни:
  - да обезбедат услови сите вработени во банката да работат за создавање и одржување на добрата слика за банката во јавноста;
  - да обезбедат почитување на корпоративната култура и вредности и на културата на ризик;
  - да обезбедат почитување на регулативата и постапување според укажувањата и барањата од регулаторните, супервизорските и другите органи.

АНЕКС БР. 6

Основни принципи за управување со оперативниот ризик

1. Банката е должна да воспостави политика за управување со оперативниот ризик којашто содржи најмалку:
  - дефиниција на сите видови оперативни ризици (правен ризик, ризик од перење пари и финансирање на тероризмот, ризик од несоодветни информативни системи и слично);
  - начин на идентификување, оценка, контрола или намалување и следење на оперативниот ризик;
  - дефинирање интерни лимити;
  - евентуални исклучоци во однос на дефинираните интерни лимити и одговорност за одлучување за примена на тие исклучоци;
  - опфат на податоците и информациите коишто се дел од информативниот систем за потребите на управувањето со оперативниот ризик;
  - опис на начинот на оценка на оперативниот ризик;
  - јасно дефинирани одговорности за управување со оперативниот ризик;
  - дефинирање на значителните загуби од оперативен ризик и дефинирање на значителните штетни настани.

2. Банката е должна да ги идентификува и да ги оценува сите материјални настани коишто претставуваат или ќе претставуваат изложеност на банката на оперативен ризик.

Ефикасното идентификување на оперативниот ризик треба да ги земе предвид внатрешните фактори и надворешните фактори коишто можат да имаат негативно влијание врз профилот на ризичност на банката.

3. Идентификувањето и оцената на оперативниот ризик може да се врши преку:
  - извештаите на службата за внатрешна ревизија;
  - база на податоци за интерни загуби од ризични настани;
  - самооцена на ризикот којашто вклучува опис на оперативниот ризик, идентификување на ризичните настани, определување на носителите на тие настани (лица, организациски единици, производи или услуги, системи и слично), определување на лицата коишто треба да преземат соодветни активности за контрола и намалување на оперативниот ризик;
  - матриците за претворање на квалитативните оценки во квантитативни големини коишто овозможуваат рангирање на различните ризични настани;
  - групирањето на одделните организациски единици, функции или процеси според видот на оперативниот ризик;
  - показателите на ризик (на пример: бројот на неуспешни тргувања, стапката на промени во човечките ресурси, фреквенцијата и/или големината на грешките и пропустите и слично);
  - анализите на сценарио коишто опфаќаат дефинирање на сценариото, изворот и видот на податоците што се користат, динамиката на анализата и начинот на утврдување на влијанието на загубите врз профитабилноста и солвентноста на банката.

4. Базата на податоци за интерни загуби од ризични настани треба да ги опфати сите остварени загуби, како и загубите од настани коишто поради

одредени причини не се случиле (англ. „near misses“) и може да вклучи информации за: видот и датумот на ризичниот настан, висината на загубата, носителот на тој настан, грешките или слабостите во контролните системи, висината на евентуалниот поврат на средства како резултат на користење техники за намалување на оперативниот ризик, преземените активности за надминување на слабостите во системот за управување со оперативниот ризик и слично. Овие бази на податоци може да се однесуваат на сите загуби, без разлика на нивниот износ, или само на оние коишто банката ги смета за значителни (се утврдува минимален износ на загуба над кој банката внесува податоци во базата).

5. Банката воспоставува информативен систем којшто обезбедува податоци и извештаи најмалку за: видот на настаната загуба од оперативен ризик, главните причини коишто довеле до загубата, висината на загубата и преземените мерки.

Во зависност од висината и карактеристиките на оперативниот ризик на кој е изложена банката, информативниот систем на банката треба да обезбеди и извештаи за изложеноста на оперативниот ризик по одделни деловни линии, организациски делови, групи трансакции, ризични настани и слично. Извештаите треба целосно да ги опфатат сите утврдени проблеми и треба да претставуваат основа за донесување одлука од страна на надзорниот одбор и управниот одбор на банката за преземање навремени и ефикасни дополнителни мерки за покривање/намалување на оперативниот ризик.

6. За потребите на управувањето со оперативниот ризик, банката е должна да донесе интерни акти коишто се однесуваат најмалку на:
  - дефинирање правила за начинот на вршење на работите од областа на физичката безбедност на банката;
  - дефинирање правила за однесување на вработените од аспект на физичката безбедност на банката;
  - дефинирање безбедносни зони во банката и утврдување правила за нивна заштита, вклучувајќи систем за контрола на пристап, во текот и надвор од работното време;
  - дефинирање правила за вршење видеонадзор, ракување, чување и заштита на видеозаписите од безбедносните зони и банкоматите;
  - дефинирање процедури за заштита и обезбедување на просторијата во која се наоѓаат сефовите коишто се изнајмуваат за користење (граѓански сефови) и дефинирање начин за користење на сефовите;
  - дефинирање процедури за заштита и обезбедување на трезорот;
  - дефинирање правила за вршење и обезбедување на превозот/преносот на парични средства во и надвор од населено место, како и постапка за преземање и предавање на паричните средства;
  - дефинирање критериуми што треба да бидат исполнети од страна на друштва за обезбедување, доколку банката користи услуги од надворешни лица;
  - дефинирање критериуми што треба да бидат исполнети од страна на друштвото за осигурување, при осигурување од настани коишто се поврзани со физичката безбедност на банката.

Под физичка безбедност се подразбира обезбедувањето на вработените и клиентите на банката заради нивна лична заштита и обезбедување на

имотот на банката од пристап на неповикани лица, уништување, оштетување, противправно одземање и други форми на штетни дејствија.

Во случај на користење услуги од лицата од ставот 1 од оваа точка, банката е должна да ги следи барањата од точката 24 од оваа одлука.

7. Банката го врши управувањето со ризикот од перење пари и финансирање на тероризмот и со ризикот од несоодветни информативни системи, како дел од управувањето со оперативниот ризик, имајќи ги предвид одредбите од оваа одлука и подзаконските акти донесени врз основа на Законот за банките со кои се уредува управувањето со овие два ризика.

Управување со правниот ризик

8. Во политиката од точката 1 од овој анекс или во други интерни акти, банката го определува начинот на идентификување, оценка, контрола или намалување и следење на правниот ризик.
9. При идентификувањето на изворите на правен ризик, банката ги опфаќа сите деловни процеси, активности, производи и услуги којшто ги нуди. Банката е должна да го идентификува и да го мери правниот ризик којшто произлегува или може да биде резултат и на некој друг ризик (на пример: ризикот од перење пари и финансирање на тероризмот, репутациониот ризик).
10. Во рамките на управувањето со правниот ризик, банката треба да го земе предвид и ризикот од несоодветно однесување којшто може да произлезе од широк круг деловни процеси и активности на банката, а се однесува најмалку на несоодветна продажба и рекламирање на производите или услугите на банката, нелојална конкуренција, давање неточни податоци или несоодветно информирање на јавноста, несоодветно постапување со поплаките на клиентите, повреда на добрите деловни практики и трговски обичаи и слично.
11. Како дел од базата на податоци за оперативен ризик, банката е должна да прибира податоци за правниот ризик (на пример: парични казни, трошоци за надомест на штета, трошоци за изгубени судски постапки и друго).
12. При идентификување на изворите на правен ризик, банката е должна да обезбеди најмалку:
  - опис и ажурирана документација за судските постапки каде што банката е странка или заинтересирана страна;
  - документиран доказ за процесот на изработка и промена на договорите со клиентите на банката и со надворешните лица од кои банката користи услуги;
  - анализа на влијанието на ризикот од перење пари и финансирање на тероризмот, репутациониот ризик врз правниот ризик.
13. Банката е должна да го документира процесот на утврдувањето на степенот на неизвесност на судските постапки поведени против банката и на посебната резерва за овие постапки.

14. Банката е должна да воспостави процес на редовно информирање на органите најмалку за:
- изворите на правен ризик;
  - судските постапки;
  - мерките и активностите коишто се преземени за намалување на правниот ризик.

Непрекинатост во работењето и план за вонредни услови

15. Банката е должна да воспостави план за непрекинатост во работењето и план за вонредни услови.

Планот за непрекинатост во работењето е документ којшто вклучува постапки коишто треба да овозможат непрекинато работење и функционирање на најзначајните процеси и системи на банката. Планот за непрекинатост во работењето има за цел да обезбеди расположливост на помошните капацитети наменети за вонредни ситуации во најкраток можен рок.

Планот за вонредни услови е составен дел на планот за непрекинатост во работењето и ги дефинира техничките и организациските мерки и активности за повторно воспоставување, односно продолжување на работењето и минимизирање на последиците од деловниот прекин, односно од нарушувањето на условите за работа.

16. Планот за непрекинатост во работењето и планот за вонредни услови вклучуваат и:

- дефинирање на настаните коишто се сметаат како вонредни услови или сериозно нарушени услови за работа;
- поделба на надлежностите и определување лица со посебни права и одговорности и/или вработени во банката кои ќе бидат одговорни за преземање соодветни активности при појава на вонредни услови или сериозно нарушени услови за работа;
- создавање услови за продолжување на непреченото функционирање на најзначајните системи и процеси на банката;
- временски рокови во кои треба да се обезбеди продолжување на непреченото функционирање на најзначајните системи и процеси;
- процедури за обезбедување непрекинато функционирање на најзначајните системи и процеси;
- начин на информирање во случај на сериозно нарушени услови за работа.

17. Банката е должна да обезбеди целосна информираност на вработените со содржината и значењето на планот за непрекинатост во работењето и планот за вонредни услови.

18. Банката е должна да обезбеди тестирање на планот за непрекинатост во работењето и планот за вонредни услови најмалку еднаш годишно и при секоја значителна промена на изложеноста на банката на оперативниот ризик. Надзорниот и управниот одбор на банката задолжително се информираат за резултатите од овие тестирања.

19. Банката е должна да обезбеди периодично ревидирање на планот за непрекинато во работењето и планот за вонредни услови заради усогласување со тековните активности, деловните процеси и развојниот план и деловната политика.

АНЕКС БР. 7

Основни принципи за управување со пазарниот ризик

1. Банката е должна да обезбеди јасна оперативна и организациска поделба помеѓу активностите на тргување (англ. front office) и на заднинското работење во врска со тргувањето (англ. back office), вклучувајќи и јасна поделба на одговорностите и надлежностите на лицата со посебни права и одговорности коишто се надлежни за вршење активности на тргување и за заднинско работење во врска со тргувањето.
2. Банката е должна да воспостави политиката за управување со пазарниот ризик и/или во други интерни акти за идентификување, мерење, контрола и следење на пазарниот ризик.
3. Мерењето на пазарниот ризик вклучува оценка на загубите при нормални и при вонредни услови.
4. Банката е должна да врши соодветно стрес-тестирање на портфолиото за тргување и на сите трансакции коишто претставуваат изложеност на пазарен ризик, како и да има соодветни методи за периодична проверка и тестирање (англ. back-testing) на системите за мерење на пазарниот ризик. Резултатите од извршеното стрес-тестирање и од извршената проверка се составен дел на целокупниот процес на управување со ризиците.
5. Банката е должна да обезбеди дневно следење на ризиците коишто произлегуваат од активностите на тргувањето, и тоа најмалку на податоците за:
  - извршените тргувања, висината на остварените прагови и интерни лимити и нивното надминување;
  - резултатите од извршените тргувања.

Управниот одбор на банката треба веднаш да биде информиран за секое настанато надминување на дефинираните прагови и интерни лимити.

6. За потребите на управувањето со пазарниот ризик, банката воспоставува информативен систем којшто обезбедува изготвување најмалку на следниве податоци и извештаи:
  - извештај за валутната структура на позициите од тргување;
  - извештај за извршените трансакции на тргување во текот на одреден период;
  - извештаи според видот на трансакциите, организациските единици и видот на финансискиот инструмент;
  - извештај за значителните (големите) трансакции кај кои постои отстапување од пазарните услови;
  - извештај за почитувањето на дефинираните прагови и интерни лимити;
  - извештај за исклучоците од политиките и процедурите на банката, со посебен осврт на тоа дали исклучоците настанале во рамки на процедурите на банката предвидени за таквите случаи;
  - преглед на тековните и збирните резултати од тргувањето, и тоа најмалку на месечна и на годишна основа.

АНЕКС БР. 8

Основни принципи на процесот на утврдување на интерниот капитал

1. Воспоставувањето ПИК подразбира спроведување на следниве фази:
  - идентификување на материјалните ризици;
  - мерење или оценка на поединечните материјални ризици и утврдување на соодветниот износ на интерен капитал за покривање на поединечен ризик;
  - утврдување на вкупниот интерен капитал за покривање на ризиците;
  - споредба на износот на сопствените средства на банката со вкупниот интерен капитал за покривање на ризиците и преземање активности за исполнување и/или одржување на потребниот износ на сопствени средства.

Идентификување на материјалните ризици

2. Банката треба да ги утврди сите ризици на кои е изложена во своето работење, а потоа да ги издвои материјалните од нематеријалните ризици.

Банката го врши издвојувањето на материјалните од нематеријалните ризици, односно идентификувањето на материјалните ризици, врз основа на интерно дефинирани критериуми коишто треба постојано да ги користи.

За потребите на ПИК, банката не мора да ги смета за материјални ризици сите ризици од точката 5 став 1 од оваа одлука, доколку, согласно со интерно дефинираните критериуми, за одредени ризици утврди дека не се материјални за нејзиното работење. За сите ризици коишто банката ги смета за нематеријални, треба да има пишан документ којшто ќе ги содржи причините поради кои тие ризици се определени како нематеријални.

3. Ризиците коишто банката ги идентификувала како материјални ризици и за кои утврдува интерен капитал можат да се поделат во следниве четири групи:
  - ризици коишто се опфатени со регулативата на Народната банка за методологијата за утврдување на адекватноста на капиталот: кредитен ризик, пазарен ризик, валутен ризик и оперативен ризик;
  - ризици коишто не се целосно опфатени со регулативата на Народната банка за методологијата за утврдување на адекватноста на капиталот: на пример, оперативниот ризик на кој може да биде изложена банката како резултат на воведувањето нов производ, активност или систем;
  - ризици коишто воопшто не се опфатени со регулативата на Народната банка за методологијата за утврдување на адекватноста на капиталот: ризик од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарските активности, ризик од концентрација, ризик на земјата, стратегиски ризик, репутациски ризик и други ризици;
  - ризици од надворешното окружување: ризици коишто произлегуваат од макроекономското, деловното или регулаторното окружување во кое работи банката.

Банката не мора да има утврдено материјални ризици во секоја од наведените групи од ставот 1 од оваа точка. Одредена група ризици може

да остане празна, доколку банката утврди дека нема материјални ризици коишто ѝ припаѓаат на таа група или доколку одреден ризик, поради своите карактеристики, може да биде вклучен и во некоја од останатите групи ризици.

4. При идентификувањето и мерењето или оцената на материјалните ризици опфатени во ПИК, банката ги следи барањата пропишани со оваа одлука или подзаконските акти донесени врз основа на Законот за банките коишто се однесуваат на управувањето со одделните ризици.

Мерење или оценка на ризиците

5. Банката е должна да ја дефинира методологијата за мерење или оценка на поединечните ризици којашто ја користи за утврдување на интерниот капитал за покривање на поединечните ризици и да го документира и образложи методот или пристапот за мерење на мерливите ризици и начинот на оценка на немерливите ризици.
6. При мерењето на групата ризици од точката 3 алинеја 1 од овој анекс, банката може:
  - да го користи пристапот пропишан во регулативата на Народната банка за методологијата за утврдување на адекватноста на капиталот (регулаторен пристап), или
  - да користи интерен пристап за утврдување на интерниот капитал за покривање на соодветниот ризик (интерен пристап).

Во случаите од ставот 1 алинеја 2 од оваа точка, банката треба да обезбеди објаснувања за причината поради која го користи избраниот пристап и за разликите во однос на пристапот пропишан со регулативата на Народната банка за методологијата за утврдување на адекватноста на капиталот.

Доколку збирот на интерните капитали за покривање на оваа група ризици е понизок од вкупниот износ на регулаторниот капитал, во утврдувањето на вкупниот интерен капитал се вклучува износот на регулаторниот капитал.

7. При мерењето/оценката на останатите групи ризици од точката 3 алинеи 2, 3 и 4 од овој анекс, банката треба да развие сопствени квантитативни или квалитативни пристапи/методи за мерење/оценка на ризиците.
8. Интерниот пристап на банката за мерење/оценка на поединечен ризик од точката 6 став 1 алинеја 2 и од точката 7 од овој анекс треба да одговара на профилот на ризичност на банката и на карактеристиките на процесот на управување со тој ризик. Банката може да го утврди интерниот капитал за покривање на поединечен ризик и со користење напредни техники за мерење на ризиците – модели коишто користат математички, економетриски или статистички методи, доколку тие модели повеќе им одговараат на природата, видот и обемот на финансиските активности коишто ги врши банката.
9. Без разлика на пристапот којшто го користи банката за утврдување на интерниот капитал за покривање поединечен ризик, банката треба да

располага со објаснувања за пристапот и соодветно да ги документира сите негови елементи, како на пример: претпоставките од кои поаѓа интерниот пристап, временската серија што се користи, интервалот на доверба, дозволеният степен на субјективност (на пример: користење стручни мислења), начинот на поврзување на квантитативните со квалитативните фактори (доколку се користат и двата вида фактори), начинот и фреквенцијата на тестирање на пристапот и на неговите резултати, условите под кои можат да се извршат промени во пристапот и во неговите елементи, лицата одговорни за развој и промена на пристапот и слично.

10. Доколку банката изврши промена на пристапот за утврдување на интерниот капитал за покривање поединечен ризик или изврши промена на некои од елементите на пристапот од точката 9 од овој анекс, што доведува до намален интерен капитал за покривање на тој ризик, најмалку во првата година по промената е должна при утврдувањето на интерниот капитал да вклучи одреден износ на капитал за покривање на евентуалните грешки заради извршената промена.
11. При утврдувањето на интерниот капитал за покривање на поединечните ризици банката треба да ги има предвид и резултатите од стрес-тестирањето, спроведено врз основа на правилата за стрес-тестирање дефинирани во оваа одлука и во посебните подзаконски акти донесени врз основа на Законот за банките.

Стрес-тестирањето треба да ги опфати сите идентификувани материјални ризици и да го покрива истиот временски период опфатен со ПИК.

Утврдување на вкупниот интерен капитал за покривање на ризиците

12. Вкупниот интерен капитал за покривање на ризиците се добива како збир на интерните капитали за покривање на поединечните (материјални) ризици.

За потребите на утврдување на вкупниот интерен капитал за покривање на ризиците, Народната банка нема да ги признава ефектите од диверзификацијата и поврзаноста (корелацијата) помеѓу одделните ризици.

13. Банката ги прикажува вкупниот интерен капитал за покривање на ризиците, начинот на кој се добива неговата вредност, како и основните карактеристики и елементи на ПИК во Извештајот за ПИК, којшто е составен дел на овој анекс.

Споредба на износот на сопствените средства и вкупниот интерен капитал

14. Банката треба да ги идентификува и да ги образложи сите разлики помеѓу износот на регулаторниот капитал и вкупниот интерен капитал.
15. Доколку износот на вкупниот интерен капитал е поголем од износот на регулаторниот капитал, банката треба да ги утврди тековните и идните потреби за сопствени средства.

Доколку тековниот износ на сопствените средства е понизок, еднаков или малку повисок од износот на вкупниот интерен капитал, банката е должна

да преземе активности за достигнување и одржување на потребното ниво на сопствени средства и да изработи капитален план којшто треба да се однесува најмалку на период од следните три години. Капиталниот план треба да ги содржи активностите коишто ќе ги преземе банката заради достигнување и/или одржување на потребното ниво на сопствени средства (на пример: докапитализација, промена во политиката за исплата на дивиденди, промени во структурата на активата и слично).

По исклучок на ставот 2 од оваа точка, банката којашто го активирала планот за опоравување којшто предвидува преземање соодветни активности за достигнување на потребното ниво на сопствени средства, не е должна да го изработи капиталниот план од ставот 2 од оваа точка.

Извештај за ПИК

1. Општи податоци

Име и седиште на банката	
Период на кој се однесува Извештајот	1.1. _____ до 31.12. _____
Лице за контакт	
Телефон и електронска пошта	
Организациска единица	
Член на Управниот одбор/член на Управниот одбор одговорен за следење на управувањето со ризиците	
Потпис/и*	

*Доколку е потребно, може да се додаваат редови.

2. Идентификување на материјалните ризици

2.1. Листа на ризици на кои е или може да биде изложена банката

Ризик	Дефиниција на ризикот	Образложение зошто ризикот не е значаен	Третман во ПИК	
			Мерлив (ДА/НЕ)	Немерлив (ДА/НЕ)
Нематеријални ризици				
Материјални ризици				

3. Мерење или оценка на материјалните ризици и утврдување на интерниот капитал за покривање поединечен ризик

3.1. Мерење на ризиците

Ризик	Пристап
-------	---------

	Регулаторен пристап (РП)	Интерен пристап (ИП)
1	2	3
Ризици коишто се опфатени со регулативата на Народната банка за методологијата за утврдување на адекватноста на капиталот*		
Кредитен ризик		
Оперативен ризик**		
Валутен ризик		
Пазарен ризик		
Ризици коишто не се целосно опфатени со регулативата на Народната банка за методологијата за утврдување на адекватноста на капиталот***		
Ризици коишто воопшто не се опфатени со регулативата на Народната банка за методологијата за утврдување на адекватноста на капиталот***		
Ризици од надворешното окружување***		

* Се пополнува онаа колона којашто му одговара на пристапот што го користи банката, при што во соодветната колона се внесува кратенката за пристапот што се користи: РП или ИП. Пример: доколку банката користи интерен пристап, во последната колона внесува ИП.

Доколку банката користи интерен пристап за мерење на ризиците којшто одговара на барањата за користење напредни пристапи за мерење на кредитниот, оперативниот или пазарниот ризик дефинирани во Базелската капитална спогодба, во последната колона внесува: ИПИРБ.

** Доколку банката за потребите на регулативата на Народната банка за методологијата за утврдување на адекватноста на капиталот користи пристап на базичен индикатор, а за потребите на утврдувањето на интерниот капитал за покривање на оперативниот ризик користи стандардизиран пристап, ја пополнува третата колона и внесува: ИПСП. Доколку банката користи различни пристапи за мерење на одделните ризици коишто се дел од оперативниот ризик (на пример: ризик од несоодветност на информациските системи, ризик од перење пари, правен ризик и слично), додава дополнителни редови под редот за оперативниот ризик за секој одделен ризик.

*** За сите останати ризици, банката ја пополнува само последната колона. За ризиците за кои со друг подзаконски акт на Народната банка со кој се пропишува управувањето со тие ризици (на пример: ризик од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности) е пропишана методологија за нивно мерење, банката назначува дали ја користи пропишаната методологија или друг

интерен пристап (доколку банката ја користи пропишаната методологија, во третата колона внесува: ИПРП).

3.2. Опис на интерните пристапи за мерење на ризиците

Ризик	Опис на пристапот

Во оваа табела се вклучуваат ризиците коишто банката ги мери со користење на интерниот пристап (трета колона од табелата 3.1). За секој од ризиците банката задолжително ги внесува следниве податоци и информации:

- дали станува збор за квантитативен или квалитативен пристап за мерење/оценка на ризиците или пристапот претставува комбинација на квантитативни и квалитативни фактори;
- опис на претпоставките на кои се заснова пристапот;
- опис на статистичките/математичките параметри на кои се заснова пристапот (доколку се користат модели за мерење на ризикот);
- разлики со регулаторниот пристап (за ризиците коишто се опфатени со регулативата на Народната банка за методологијата за утврдување на адекватноста на капиталот и за ризиците чиешто мерење е предвидено со друг подзаконски акт на Народната банка);
- начинот и фреквенцијата на тестирање на пристапот и на неговите резултати и организациската единица или надворешното лице задолжени за вршење на тестирањето (доколку тестирањето го врши надворешно лице се наведуваат основните податоци за лицето, неговото искуство во користењето/тестирањето модели, причината поради која банката го избрала тоа лице, периодот за кој е склучен договор за вршење тестирање од страна на надворешното лице и слично);
- интерниот акт со кој е пропишан пристапот за мерење на ризикот.

3.3. Опис на стрес-тестирањето коешто се има предвид при ПИК

Ризик	Износ на интерен капитал заради стрес-тестирањето (во 000 денари)	Опис на спроведеното стрес-тестирање (претпоставки и постапка)

Во оваа табела се прикажуваат сите стрес-тестирања извршени од страна на банката коишто се имаат предвид при ПИК, без разлика дали банката утврдила повисок износ на интерен капитал за покривање поединечен ризик заради стрес-тестирањето или не.

Втората колона се пополнува само доколку банката утврдила повисок износ на интерен капитал за покривање поединечен ризик заради стрес-тестирањето. Во

последната колона се дава опис на претпоставките, симулациите или сценаријата и постапката на извршеното стрес-тестирање за секој ризик.

Доколку стрес-тестирањето претпоставува комбинација на повеќе симулации/сценарија со кои се опфатени повеќе ризици, тогаш ги пополнува редовите за сите ризици опфатени со стрес-тестирањето (во последната колона се внесува исто објаснување за сите ризици вклучени во стрес-тестирањето).

4. Утврдување на вкупниот интерен капитал за покривање на ризиците во 000 денари

Ризик	Регулаторен капитал	Интерен капитал
Ризици коишто се опфатени со регулативата на Народната банка за методологијата за утврдување на адекватноста на капиталот		
Кредитен ризик		
Оперативен ризик*		
Валутен ризик		
Пазарен ризик		
Ризици коишто не се целосно опфатени со регулативата на Народната банка за методологијата за утврдување на адекватноста на капиталот		
Ризици коишто воопшто не се опфатени со регулативата на Народната банка за методологијата за утврдување на адекватноста на капиталот		
Ризици од надворешното окружување		
Вкупен интерен капитал за покривање на ризиците		

* Доколку банката користи различни пристапи за мерење на одделните ризици коишто се дел од оперативниот ризик (на пример: ризик од несоодветност на информациските системи, ризик од перење пари, правен ризик и слично) и врз таа основа утврдила посебен интерен капитал за секој од тие ризици, додава дополнителни редови под редот за оперативниот ризик за секој ризик и го наведува интерниот капитал за секој од ризиците за кои користи посебен пристап.

5. Споредба на сопствените средства и вкупниот интерен капитал за покривање на ризиците

5.1. Планирана состојба на 31.12 за тековната година

во 000 денари

Регулаторен капитал	
Вкупен интерен капитал за покривање на ризиците	
Сопствени средства	

Активна пондерирана според ризиците	
- Кредитен ризик	
- Оперативен ризик	
- Пазарен ризик	
- Валутен ризик	

5.2. Капитален план

во 000 денари

	Тековна година	Тековна година + 1	Тековна година + 2
Вкупен интерен капитал*			
Тековни и идни потреби за сопствени средства			
Планирана стапка на адекватност на капиталот			
Планирана стапка на основен капитал			
Планирана стапка на редовен основен капитал			
Активности за достигнување на потребниот износ на сопствени средства/стапка на адекватност на капиталот:			
капитални инструменти од редовниот основен капитал			
капитални инструменти од додатниот основен капитал			
капитални инструменти од дополнителниот капитал			
задржување на добивката			
намалување на активата			
...			
(Се дава детален опис на активностите што ќе ги преземе банката за достигнување и/или одржување на тековните и идните потреби од сопствени средства, вклучувајќи и случаи кога банката врши претворање на еден капитален инструмент во друг.)			

* Вкупниот интерен капитал за следните две години (тековна година +1 и тековна година +2) претставува предвидување на банката за можниот износ на вкупен интерен капитал имајќи ги предвид резултатите од тековниот ПИК, профилот на ризичност на банката, развојниот план и деловната политика. Доколку капиталниот план на банката се однесува на повеќе од три години, банката додава соодветен број колони (за сите дополнителни години).

6. Управување со ризиците

Организациска структура

(се наведуваат органите, организациските единици и лицата вклучени во воспоставувањето и примената на ПИК, заедно со нивните надлежности и линиите на известување во врска со ПИК)

Систем на известување

(листа на извештаите што се изработуваат за потребите на ПИК, органите/лицата во банката до кои се доставуваат тие извештаи и фреквенцијата на изработка и доставување на извештаите)

Внатрешна и надворешна ревизија

(опис на последната оцена на ПИК од страна на Службата за внатрешна ревизија: кога е спроведена, кој бил опфатот и кои се заклучоците и наодите)

(опис на последната оценка на ПИК од страна на надворешниот ревизор: кога е спроведена, кој бил опфатот и кои се заклучоците и наодите)

(мерки коишто се преземени врз основа на наодите на внатрешната и/или надворешната ревизија и кој е одговорен за преземање и следење на преземените мерки)

Банката дава детален одговор на сите прашања опфатени во табелата.

АНЕКС БР. 9

Основни принципи на процесот на утврдување на интерната ликвидност

1. Банката ја утврдува интерната ликвидност, како краен резултат на ПИЛ, преку идентификувањето, мерењето или оцената, контролата или намалувањето и следењето на материјалните ризици коишто имаат или можат да имаат влијание врз ликвидноста на банката, имајќи ги предвид барањата на регулативата на Народната банка за управување со ликвидносниот ризик.
2. ПИЛ се состои од следниве фази:
  - идентификување и следење на материјалните ризици;
  - мерење или оцена на материјалните ризици, вклучувајќи и стрес-тестирање на материјалните ризици;
  - утврдување на интерната ликвидност;
  - споредба на интерната ликвидност со износот на тековната ликвидност.

Идентификување и следење на материјалните ризици

3. Банката е должна да воспостави процес на идентификување на ризиците коишто имаат или можат да имаат влијание врз ликвидноста, а најмалку врз приливите и одливите на парични средства, рочната структура на активата и пасивата, изворите на средства и нивната стабилност и концентрација и можноста за нивно користење без ограничувања, во нормални и вонредни услови на работење.
4. Во своите интерни акти, банката ги дефинира критериумите коишто ги користи за утврдување на материјалноста на одделните ризици врз ликвидноста. Банката е должна да ја утврди потребата за ревидирање на овие критериуми, како и да ги идентификува материјалните ризици, најмалку на годишно ниво или почесто, при значајни промени во нејзиното работење коишто можат да влијаат врз ликвидноста (на пример: воведување нов производ, активност или систем, проширување одредена деловна активност и слично).
5. За сите ризици коишто банката ќе утврди дека се нематеријални, треба да има пишан документ којшто ќе ги содржи причините поради кои тие ризици се определени како нематеријални.
6. При определувањето дали определен ризик е материјален, банката не го зема предвид влијанието на можните инструменти коишто ги користи или би ги користела за заштита/намалување на тој ризик. Овие инструменти се земаат предвид при мерењето на ризикот, односно при определувањето на интерната ликвидност на банката.
7. Во процесот на идентификување на материјалните ризици, банката е должна да ги земе предвид сите значајни производи, клиенти и склучени договори коишто можат да имаат влијание врз ликвидноста, при што се вклучуваат како билансните, така и вонбилансните позиции.

8. Банката којашто е членка на банкарска група во странство или којашто користи значаен износ странски извори на средства, треба особено да ги има предвид можните ограничувања во трансферот на ликвидните средства, имајќи ги предвид карактеристиките на другата договорна страна, пазарот и земјата од која доаѓаат тие средства и валутата во која гласат.
9. ПИЛ треба да обезбеди идентификување и следење на позициите во валутите коишто се сметаат за материјални за ликвидноста на банката, како во нормални, така и во вонредни услови на работење. Во своите интерни акти, банката треба да го определи начинот на следење на позициите во секоја валута којашто ја идентификувала како материјална за својата ликвидност.
10. ПИЛ треба да овозможи поврзување на идентификуваните материјални ризици врз ликвидноста на банката со планот за управување со ликвидносниот ризик во вонредни услови, пред сè од аспект на показателите за рано предупредување за постоење вонредни услови, можните извори на средства што можат да се користат во вонредни услови, временскиот период во кој треба да се преземат дефинираните активности, како и можноста за преземање на дефинираните активности.

Мерење или оцена на материјалните ризици

11. Банката е должна да ги дефинира методологиите за мерење или оцена на ризиците врз ликвидноста, коишто одговараат на деловниот модел, профилот на ризичност и природата, видот и обемот на финансиските активности коишто ги врши банката.
12. Банката треба да располага со објаснувања за методологиите што ги користи и соодветно да ги документира сите свои елементи, како на пример: претпоставките за очекуваните приливи и одливи и за очекуваната рочност, временската серија што се користи, начинот на утврдување на стабилноста на изворите на средства, начинот на мерење на концентрацијата, начинот на кој се следи и се проверува соодветноста на применетата методологија, начинот на користење на стрес-тестирањето при мерењето на ризиците и слично.
13. За потребите на ПИЛ, банката треба да спроведува стрес-тестирање, вклучително и стрес тестирање во обратна насока, спроведени врз основа на правилата за стрес-тестирање дефинирани во оваа одлука и во регулативата на Народната банка за управувањето со ликвидносниот ризик на банките.

Стрес-тестирањето треба да опфати различни временски периоди, вклучувајќи и еден ден, различни извори на средства коишто се од значење за ликвидноста на банката, вклучувајќи и користење средства од Народната банка, да ги опфати материјалните валути и пазари, како и можноста за користење средства во рамките на групата (доколку банката е членка на група во земјата и странство).

14. Банката е должна на редовна основа да врши независна оцена на соодветноста на методологиите од точката 11 од овој анекс. Оцената треба

да се врши од организациски делови на банката коишто не биле вклучени во нивното воспоставување и користење или да се врши од надворешни лица.

Утврдување на интерната ликвидност

15. Врз основа на претходните фази на ПИЛ, банката ја утврдува интерната ликвидност којашто треба да ѝ овозможи непречено покривање на своите обврски.
16. Банката може да ја искаже интерната ликвидност на еден или повеќе од следниве начини:
  - како повисок сооднос на стапките на ликвидност од минималното ниво определено со регулативата на Народната банка за управување со ликвидносниот ризик;
  - како еден или повеќе интерни ликвидносни показатели, дефинирани од страна на банката согласно со барањата од регулативата на Народната банка за управување со ликвидносниот ризик;
  - на друг начин за кој банката смета дека е соодветен за утврдување и следење на интерната ликвидност.
17. Без разлика на начинот на искажување на интерната ликвидност, банката е должна јасно да ги разграничи средствата коишто можат да се сметаат за високо ликвидни и во вонредни услови, како и другите средства коишто можат да се искористат како обезбедување заради добивање ликвидност од Народната банка.

Споредба на интерната ликвидност со тековната ликвидност

18. Банката е должна да ги идентификува и да ги образложи сите разлики помеѓу утврдената интерна ликвидност и тековната ликвидност.

За потребите на ПИЛ, под тековна ликвидност се подразбира висината на стапките на ликвидност, соодносот на ликвидносните показатели или друг износ/сооднос во зависност од начинот на кој е искажана и утврдена интерната ликвидност, согласно со точката 16 од овој анекс, на денот на спроведувањето на ПИЛ.

19. Доколку интерната ликвидност е поголема од тековната ликвидност, банката треба да ги утврди тековните и идните потреби за ликвидни средства и изворите на средства, заради покривање на утврдениот недостаток и одржување соодветна ликвидност.

Банката од ставот 1 од оваа точка е должна да изработи план со активности коишто ќе ги преземе заради достигнување и/или одржување на потребната интерна ликвидност.

По исклучок на ставот 2 од оваа точка, банката којашто го активирала планот за опоравување којшто предвидува преземање соодветни активности за достигнување на потребното ниво ликвидни средства и извори на средства, не е должна да го изработи планот од ставот 2 од оваа точка.

Извештај за ПИЛ

1. Општи податоци

Име и седиште на банката	
Период на кој се однесува Извештајот	1.1._____ до 31.12._____
Лице за контакт	
Телефон и електронска пошта	
Организациска единица	
Член на Управниот одбор/член на Управниот одбор одговорен за следење на управувањето со ризиците	
Потпис/и*	

* Доколку е потребно, може да се додаваат редови.

2. Идентификување на материјалните ризици

Ризик	Образложение зошто ризикот е/не е материјален	Третман во ПИЛ	
		Мерлив (ДА/НЕ)	Немерлив (ДА/НЕ)

3. Опис на методологијата за мерење на материјалните ризици

Ризик	Опис на методологијата*	Оцена на методологијата**

* Се внесува:

- дали станува збор за квантитативен или квалитативен пристап за мерење/оценка на материјалните ризици или претставува комбинација на квантитативни и квалитативни фактори;
- опис на претпоставките на кои се заснова методологијата;
- опис на статистичките/математичките параметри на кои се заснова методологијата (доколку се користат модели за мерење на ризикот);
- интерниот акт со кој е пропишан пристапот за мерење на ризиците врз ликвидноста на банката.

** Се внесува:

- начинот и фреквенцијата на оцена на методологијата и на нејзините резултати;
- организациската единица или надворешното лице коишто ја извршиле оцената (доколку оцената ја врши надворешно лице се наведуваат основните податоци за лицето, неговото искуство во користењето/оцена на модели, причината поради која банката го избрала тоа лице, периодот за кој е склучен договор за вршење оцена од страна на надворешното лице и слично);

4. Опис на стрес-тестирањето коешто се има предвид при ПИЛ

Опис на спроведеното стрес-тестирање (претпоставки и постапка)	Влијание врз интерната ликвидност

Во оваа табела се прикажуваат сите стрес-тестирања извршени од страна на банката за потребите на ПИЛ. Во првата колона се дава опис на претпоставките, симулациите или сценаријата и постапката на извршеното стрес-тестирање. Во втората колона се наведува дали извршеното стрес-тестирање е земено предвид при утврдувањето на интерната ликвидност и на кој начин.

5. Утврдување на интерната ликвидност

Материјален ризик	Потребна интерна ликвидност

Во табелата се дава преглед на интерната ликвидност, за секој материјален ризик за кој банката утврдила тековни и идни потреби за ликвидни средства и извори на средства. Во втората колона, банката го наведува начинот на кој е искажана потребната ликвидност за секој материјален ризик (на пример: како износ, како сооднос за кој треба да се зголеми постојната стапка на ликвидност, како сооднос којшто ја зголемува висината на утврдениот интерес показател и слично).

6. Споредба на интерната ликвидност и тековната ликвидност

	На денот на изработка на ПИЛ*	Утврдена интерна ликвидност**
1. Стапки на ликвидност		
СЛ 30		
СЛ 180		
2. Интерни ликвидносни показатели***		
...		
3. Друг начин на искажување на		

интерната ликвидност****		
-------------------------------------	--	--

* Задолжително се пополнуваат деловите 1 и 2 од табелата, при што во вториот дел, банката ги наведува сите ликвидносни показатели коишто ги пропишала, согласно со регулативата на Народната банка за управување со ликвидносниот ризик. Третиот дел се пополнува само доколку банката го користи овој начин за искажување на интерната ликвидност.

** Се пополнува само оној дел од табелата (1, 2 или 3) којшто одговара на начинот на кој банката ја искажува интерната ликвидност.

*** Банката ги наведува сите показатели што ги користи за потребите на искажување и утврдување на интерната ликвидност (по потреба се додаваат редови).

**** Банката дава образложение за начинот на искажување на интерната ликвидност.

7. План за достигнување и одржување на потребната ликвидност

	Период
Активности за достигнување на интерната ликвидност:	
Раст на ликвидните средства	
Промени во изворите на средства	
Промени во рочната структура	
...	
(Се дава детален опис на активностите што ќе ги преземе банката за достигнување и/или одржување на тековните и идните потреби од ликвидни средства и извори на финансирање)	

8. ПИЛ како дел од системот на банката за управување со ризиците

<p>Планирање и следење на приливите и одливите на парични средства (се наведуваат критериумите врз основа на кои се определуваат тековните и идните (очекувани) приливи и одливи на парични средства, како и времето коешто би било потребно за претворање на одредено средство во паричен прилив, се дава опис на критериумите и инструментите за мерење и следење на потребите за дневната ликвидност)</p>
<p>Воспоставување и одржување соодветна рочна структура (се наведуваат претпоставките врз чија основа се одредува очекуваната преостаната рочност, временската серија што се користи за одредување на очекуваната рочност на паричните приливи и одливи, датумот на последното</p>

ревидирање на претпоставките и причината за ревидирањето, начинот на групирање на одделните приливи и одливи за потребите на одредување на очекуваната преостаната рочност)

Следење на изворите на средства и нивната концентрација

(опис на најзначајните извори на средства, според клиент, пазар, земја, валута и слично, критериуми за утврдување на степенот на стабилност на одделните извори на средства, начин на следење на диверзифицираноста на изворите на средства и контрола на концентрацијата во изворите на средства, оценка на можноста за трансфер на ликвидни средства помеѓу членки на групата, доколку банката ѝ припаѓа на група во земјата или странство)

Обезбедување што може да се користи за потребите на ликвидност

(се наведуваат средствата/обезбедувањето со кое располага банката коишто може да ги користи за користење кредитни линии од други банки или од Народната банка и кредитните линии коишто банката веќе ги склучила за потребите на обезбедување ликвидност, се дава оценка на можноста/ризикут од користење на овие линии, од аспект на временскиот период за нивно активирање или кој било друг настан којшто може да го ограничи нивното користење)

План за управување со ликвидносниот ризик во вонредни услови

(се доставува планот за управување со ликвидносниот ризик во вонредни услови или се наведуваат промените коишто банката ги направила во планот во однос на планот којшто бил доставен во претходната година)

Организациска структура

(се наведуваат органите, организациските единици и лицата вклучени во воспоставувањето и примената на ПИЛ, заедно со нивните надлежности и линиите на известување во врска со ПИЛ)

Систем на известување

(листа на извештаите што се изработуваат за потребите на ПИЛ, органите/лицата во банката до кои се доставуваат тие извештаи и фреквенцијата на изработка и доставување на извештаите)

Внатрешна и надворешна ревизија

(опис на последната оценка на ПИЛ од страна на Службата за внатрешна ревизија: кога е спроведена, кој бил опфатот и кои се заклучоците и наодите)

(опис на последната оценка на ПИЛ од страна на надворешниот ревизор: кога е спроведена, кој бил опфатот и кои се заклучоците и наодите)

(мерки коишто се преземени врз основа на наодите на внатрешната и/или надворешната ревизија и кој е одговорен за преземање и следење на преземените мерки)

Банката дава детален одговор на сите прашања опфатени во табелата.